

Geastrum corollinum

Rulljordstjärna

Storsvampar, Basidiesvampar

EN
Starkt hotad (EN)
C2a(i)

Klass: Agaricomycetes, **Ordning:** Geastrales, **Familj:** Geastraceae (jordstjärnor), **Släkte:** Geastrum, **Art:** *Geastrum corollinum* - rulljordstjärna (Batsch) Hollós **Synonymer:** *Geastrum recolligens* (Woodw.) Desv., *Geastrum mammosum* Chev.

Kännetecken

Rulljordstjärna är en marklevande röksvamp. Den unga fruktkroppen är ovanjordisk, 1–2,5 cm bred, rundad, med en toppställd papill, eller lökformad, och dess yta är brun. Den mogna fruktkroppen består av en 2–4 cm bred, stjärnlikt uppsprucken del med 6–11 flikar (exoperidiet) och en m el m klotrund, oskaftad rökboll. Exoperidiet är i färskt eller uppväxt tillstånd ofta skålformat med utslagna flikar. I torrt tillstånd är flikarna tillbakaböjda och täcker oftast hela rökbollen. Det köttiga skiktet på exoperidiets insida är mycket motståndskraftigt, först beige till gråaktigt och senare mörkbrunt. Rökbollen är oftast 10–20 mm bred och har ett mestadels väl avgränsat, vårtformat, trådigt mynningsområde. Dess vägg är ej sträv och är brungrå till gråbrun. Arten är en sensommar- och höstsvamp.

Utbredning och status

I Sverige är rulljordstjärna mycket sällsynt. Den är funnen i Skåne, på Öland och Gotland samt i Västergötland. 20 aktuella lokaler i landet (2005). Knuten till ett exklusivt substrat och väl eftersökt. Det verkliga antalet lokaler i landet bedöms inte överstiga 50, vilket motsvarar ungefär 80 genetiskt unika mycel (bedöms motsvara 800 individer enligt IUCN:s definitioner). Total population i landet bedöms ha minskat med mellan 20 och 30 % över de senaste 20 åren. En fortlöpande minskning misstänks pågå, huvudsakligen p.g.a. arten kräver en intermediär markstörning för att kunna leva kvar. Såväl exploatering som helt utebliven hävd eller störning leder till lokalt utdöende. Arten är känd från några få lokaler i Danmark men ej från Norge eller Finland. Den är sällsynt i Tyskland. I övriga Europa är den funnen i flera länder men är ingenstans allmän. Arten är rödlistad i Danmark, Polen och Tyskland.

Ekologi

Nedbrytare i barrförna, under enbuskar, ofta i betad torräng och på enbuskmark på kalkrik mark. Värmegynnad. På Öland och Gotland är rulljordstjärnan funnen på öppen, solvarm, oftast betad mark med spridda enbuskar på kalkrik jord. Fruktkropparna växer här under eller i nära anslutning till enbuskarna. På den skånska lokalen är arten funnen under fläder och hagtorn. Som regel uppträder fruktkroppar bara på någon enstaka till ett par ställen på varje lokal. Varje plats rymmer troligtvis en genetiskt unik svampindivid (genet) som kan fragmenteras till 10 eller flera frilevande men genetiskt identiska mycel (rameter, motsvarar IUCN:s definition av individ). Fruktkropparna är kortlivade, men markmycelet kan ha lång livslängd, flera decennier, eller mer.

Hot

Rulljordstjärna hotas på Öland och Gotland av att växtplatserna växer igen t.ex. efter upphörande betesgång. Bortröjning av enbuskar under vilka svampen växer är också negativ. Avverkning av lövbuskage på den skånska lokalen utgör ett hot.

Åtgärder

Den förnämsta lokalen med rulljordstjärna, vid Borgholms slottsruin, har redan ett visst skydd. Det är viktigt att skyddet förstärks och att bete får fortgå i tillräcklig omfattning. Övriga lokaler måste också skyddas. Buskage som hyser arten i sin förna får ej röjas bort.

Övrigt

Utländska namn – DK: Steppe-stjernebold, FI: Kerämaatähti.

Litteratur

Dissing, H. & Lange, M. 1962. Additional notes on the genus *Geastrum* in Denmark. Bot. Tidsskr. 58: 64–67.

Dörfelt, H., Kreisel, H. & Benkert, D. 1979. Die Erdsterne (Geastrales) der Deutschen Demokratischen Republik. Hercynia 16: 1–56.

Gross, G., Runge, A. & Winterhoff, W. 1980: Bauchpilze (Gasteromycetes s. l.) in der Bundesrepublik Deutschland und Westberlin. Zeitschrift für Mykologie, Beiheft 2.

Ryman, S. & Holmåsen, I. 1984. Svampar. En fälthandbok. Interpublishing, Stockholm.

Sunhede, S. 1990. *Geastraceae* (Basidiomycotina); morphology, ecology and systematics with special emphasis on the North European species. Fungiflora, Oslo.

Författare

Stellan Sunhede 1992. Rev. Stellan Sunhede 1997.